

TÜRKİYE – KAZAKİSTAN İLİŞKİLERİNDE MEDYA SİYASET İLİŞKİSİ VE KARŞILIKLI ALGILAMALAR

Umsunay ZHUMASHEVA

ÖZET

Bu makalede Kazakistan ve Türkiye ilişkilerinin gelişmesi ve bu gelişimlerin Kazakistan’da Türkiye algısına etkisi incelenmiştir. Ayrıca ikili siyasi ilişkilerde, medyada kullanılan dil ve iki taraflı bakışlar özetlenmiştir. Bunun dışında Kazakistan’da Türkiye algısı konusunda yapılan çalışmaların incelenmesi neticesinde Kazakistan’da Türkiye algısının olumlu ve olumsuz şekilleri tespit edilmiştir. Bununla birlikte Kazakistan’da Türkiye algısını oluşturan kaynaklar incelenmiştir. Kazakistan–Türkiye basın yayın ilişkileri son senelerde ortaya çıkan önemli kriz üzerinden değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kazakistan, Türkiye, Siyaset, Medya, Basın, Yayın, Algı, Yargı.

THE ROLE OF THE POLITICAL MEDIA AND MUTUAL PERCEPTIONS IN RELATIONSHIPS BETWEEN TURKEY AND KAZAKHSTAN

ABSTRACT

This article analyses developments of the international relations between Turkey and Kazakhstan moreover, it also analyses the impact of this developments in Kazakhstan. Besides this, it’s also overview the bilateral political relationships via the language which are using in mass media and how these two countries seeing one another. Apart from this, as the result of Turkish research in Kazakhstan, the positive and negative perceptions towards Turkey have been identified. Along with, the sources which were led to cause of the perception to Turkey in Kazakhstan are examined. The bilateral mass media relationship between Turkey and Kazakhstan are also studied after the crisis in recent years.

Keywords: Kazakhstan, Turkey, Media, Printing, Publishing, Perception, Justice.

GİRİŞ

Türkiye Kazakistan’ın bağımsızlığını ilk tanıyan ve Kazakistan tarafından “kardeş ülke” olarak adlandırılan bir ülkedir. Bağımsızlığını ilan ettiği andan itibaren iki ülke arasındaki ilişki bağı hiç kopmamıştır. Kültürel, ekonomik, siyasi ilişkilerin kurulması yeni egemenliğine kavuşan Kazakistan’ın ekonomik ve kültürel canlanmasında ve gelişmesinde büyük bir katkıda bulunmuştur. Bu ilişkiler zaman zaman daha da güçlenerek, son 10 senedir geniş kapsamda günümüzde de devam etmektedir. Uluslararası TÜRKSOY teşkilatı, Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi, Aksakallar Kurulu, Türk Akademisi ve Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği konseyinin kurulması ve birçok ortak anlaşmaların gerçekleştirilmesi buna delildir. Bunların hepsi, dini, dili, kültürü aynı olan iki kardeş ülkenin kültürel ilişkilerinin gelişmesini, ortak tarihimizin, milli değerlerimizin, edebiyatımızın, sanatımızın iki ülke halkı arasında tanınmasını sağlamıştır. Böylece iki halk arasında dostluk, kardeşlik payları başlamıştır.

Bu gelişmeler sosyal hayatta da görülmeye başlamıştır. Uzun zaman Rus Çarlığı, Sovyet yönetimi altında olan, dininden, dilinden, kültüründen ayrılmış kalmak üzere olan halkın

psikolojisinin değişmesini, gelecek neslin daha da aydınlanıp büyümesini sağlamıştır. Ancak bunlar kolayca gerçekleşmemekte ve zaman gerektirmektedir.

Yukarıda bahsettiğimiz işbirliği sadece siyaset çerçevesinde değil toplumsal bağlarda da gerçekleştirilmiştir ve söz konusu olan Kazakistan'da Türkiye ve Türk algısının olgunlaşmasını sağlamıştır.

Kazakistan'da bağımsızlığı kazanmadan önce Türkiye, Türk algısı farklı bakışlar üzerinden oluşmuştur. Bu bakışlar o zamanki Rus etkisiyle oluşmuş ama daha sonra küreselleşmenin getirdiği kültürel bağlarla olumlu yönde gelişmeye başlamış. Bu gelişmeleri etkileyen birçok faktör vardır. Bunlar iki ülke arasındaki eğitim sistemleri, sosyal paylaşım ağları, medya ve ticarettir. Bunların içinde medyanın etkisi daha büyüktür ve Kazakistan'da Türkiye algısının kaynaklarından biridir. Çünkü medya herhangi bir bilgiyi, haberi insana, topluma, dünyaya iletmekte ve bilgilendirmektedir. Toplumda genel algı bu bilgilerden oluşuyor.

1. İkili Siyasi İlişkilerde Kullanılan Dil

Kazakistan ve Türkiye'nin ikili ilişkilerinde Devlet yöneticileri tarafından iki taraflı yüksek düzeyde ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Bunların arasında son 10 senede gerçekleşen ziyaretler büyük öneme sahip olmuştur. Bu ziyaretler sürecinde iki devlet arasındaki ortak siyasi ve diplomatik ilişkileri geliştirilmesi amacıyla, yeni anlaşmalar, projeler, ticari- ekonomik işbirlikleri konusunda konuşmalar yapılmıştır.

13-15 Aralık 2007 tarihlerinde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Kazakistan Cumhuriyetine resmi ziyaretinde, iki ülke arasındaki siyasi, ticari, enerji ve kültür alanlarındaki işbirliği geniş olarak değerlendirilmiştir. (Kazakistan-Türkiye: Dostluk ile İşbirliğinin 20 yılı, s. 47).

22-24 Ekim 2009 tarihinde Kazakistan Cumhuriyeti Devlet Başkanının Türkiye'ye resmi ziyareti gerçekleştirilmiştir. Bu ziyaret sürecinde N. Nazarbayev Türkiye Büyük Millet Meclisinde konuşma yapmış ve Türkiye ile Kazakistan arasındaki Stratejik Ortaklık Anlaşması'na imza atılmıştır. (Kazakistan-Türkiye: Dostluk ile İşbirliğinin 20 yılı, s.49)

23-25 Mayıs 2010 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Kazakistan Cumhuriyetine resmi ziyareti düzenlenmiştir. Ziyaret sürecinde A. Gül Kazakistan Cumhuriyeti Parlamentosu'nda konuşması gerçekleşmiş. Astana şehrinde Türkiye Büyükelçiliği binasının ve Türk Akademisi'nin açılış törenine katılmıştır. (Kazakistan-Türkiye: Dostluk ile İşbirliğinin 20 yılı, s. 49)

10-13 Ekim 2012 tarihinde N. Nazarbayev'in Türkiye Cumhuriyeti'ne resmi ziyareti, akraba iki ülke arasındaki diplomatik ilişkilerin 20'nci yılı çerçevesinde düzenlenen yüksek düzeyli ziyaretlerin hülasası olmuştur. Birkaç anlaşmalara, projelere imza atılmıştır.

Forumlarda konuşmalar yapılmıştır. (Kazakistan-Türkiye: Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği 2010-2013, s.5)

Bütün bu ziyaretler sürecinde yapılan konuşmalara bakacak olursak her iki ülkenin ortak amaçlarının olduğunu ve bu amaca erişmek yolunda birleşerek, bir güç olduğunu görebiliyoruz. Amaçları, ortak işbirliğinde bulunarak ilişkilerini devam ettirilmesi ve dostluk, kardeşlik paylarının daha da büyütülerek geliştirilmesi olmuştur. Bununla birlikte, dili ve

kültürü, dini ile manevi değerleri aynı olan, aynı dili konuşan Türk ülkelerin bir araya gelmesi, bir bayrak altına toplanması olmuştur. Örneğin, Nazarbayev 2012 yılında İstanbul'da yaptığı konuşmada "Bugün hepimizin hayal ettiği gibi, Türk Dili konuşan ülkelerin tamamı bir bayrak altında toplanarak, bayrağımızı göğe yükselteceğimiz çok sevinçli bir gün. Bizim birleşerek yükselttiğimiz bayrağımız, her zaman yükseklerde görünsün" demiştir. (12 Ekim 2012, İstanbul, N. Nazarbayev'in Türk Konseyi'nde yaptığı konuşması, Kazakistan-Türkiye: Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği 2010-2013, s.5).

Abdullah Gül de 2007 yılına yaptığı konuşmada "Her iki ülkenin ortak amacı kendi bölgelerinden başlayarak dünyanın diğer bölgelerine doğru genişleyen bir barış ve refah çemberi oluşturmaktır. İki ülke halkları arasındaki ortak kültür ve kardeşlik bağları ilişkilerimize müstesna bir nitelik kazandırmaktır" demiştir. (14 Aralık 2007. A.Gül'ün Kazakistan-Türkiye İş Forumunda yaptığı konuşma. Kazakistan-Türkiye: Dostluk ile İşbirliğinin 20 yılı, 127 s.)

2. Basın ve Yayında İkili İlişkilerle İlgili Kullanılan Dil

Kazakistan Türkiye ilişkilerinde son 25 yıl içinde öne çıkan iki önemli kriz meydana gelmiştir. Kazakistan Türkiye ilişkilerinin basın ve yayın boyutu da bu çalışmada bu iki kriz örneğinde incelenmiştir. Bunlardan ilki 2006 yılında Kazakistan'daki bir fabrikada Kazaklar ile Türkler arasındaki kavgadır. İkinci kriz ise doğrudan Türkiye Kazakistan ilişkileri ile ilgili olmamakla birlikte ilişkileri etkileyen, 2015 yılında Türkiye'nin Rus uçağını düşürmesi olayıdır. İki örneğin seçilmesindeki önemli nedenlerden birisi de 2006 yılındaki algılarla 2016 yılındaki algıların mukayesesini yapabilmektir. Elbette burada iki olay arasında önemli farklılıklar mevcuttur. Ancak olayların siyasi boyutundan çok basın yayın dilini nasıl etkilediği incelenmiştir.

2.1. 2006 Yılındaki Türk – Kazak İşçilerin Kavgası

20 Ekim 2006'da Kazakistan'ın Atrav şehrindeki ENKA şantiyesinde çıkan Türk- Kazak İşçilerinin kavgasından sonra Kazakistan ve Türkiye basın yayınlarında kavga nedenleri tartışılmaya başladı. Kimileri bu olayı "İşçilerin arasındaki basit bir kavga" derken, kimileri de "Kışkırtma olabilir üzerine gidilmeli" diye değerlendirmiştir.

Bu olaya Kazakistan ve Türkiye basın ve yayınlarda farklı nedenler söylenmiştir. Kazak basını ilk günlerde suskun kalmayı tercih ederken, birkaç gün sonra kavgayı Kazak işçilerin çalışma haklarının sömürülmesinden doğan, yıllarca ihmal edilen ve biriken sosyal adaletsizliğin patlaması şeklinde değerlendirmiştir. (azzattıyq.org -1-, 18.03.2016).

Kazak basınlarında olayın nedenleri:

- Hiçbir nedensiz Kazak işçilerinin işten atılmaları
- Türkiye işçileri ile Kazakistan işçilerinin maaşları arasındaki farklılık
- Kazak işçilerinin sözleşme maddelerinde belirtilen şekilde yönetim kadrosunda temsil haklarının kısıtlanması;
- Kalitesiz beslenme.
- Türk işverenlerin Kazak işçilerine karşı sert davranmaları;

Türkiye basınları ise olayı ilk günden "Tengiz Meydan Savaşı" diye aşağıdaki nedenlere dayandırmıştır:

- Kazak işçilerinin vasıflı olmalarından dolayı kendilerinden fazla maaş alan Türk işçilerini

kıskanmaları;

- Kazakların tembelliği. (İsina, 18.03.2016).

2.2. Türkiye – Rusya Uçak Krizi Hakkında.

Türkiye'nin 24 Kasım 2015 tarihinde Rus uçağını düşürmesiyle başlayan kriz bütün ülkelerin en önemli gündem konusu olmuştu. Türkiye uçağın düşürme nedenini “Türkiye sınırlarının ihlal edilmesi” olarak açıklarken, Rusya herhangi bir sınır ihlali olmadığını savunarak bunu “sırtımızdan bıçaklanmak” diye değerlendirmiştir. Bu kriz neticesinde Türkiye- Rusya ilişkilerinin neredeyse kopma noktasına geldiği iki ülke içinde hoş olmadığı bellidir. Türkiye-Rusya uçak krizi Rusya ile ortak ilişkilerde olan Orta Asya ülkelerini çok endişelendirmiştir. Ayrıca bir yanda Türkiye ile kardeş ülke olan, Rusya ile ise yıllardır ciddi ekonomik ortaklıkta bulunan Kazakistan için daha da endişeli olmuştur. Kazakistan Cumhurbaşkanı N. Nazarbayev bu olayı “endişe verici” olarak değerlendirmiş ve dengeyi korumak için “*Ne kadar zor olursa olsun, buna rağmen, ortak komisyonun kurarak, çalışmaların sonucunda suçlular tespit ederek, cezalandırarak tekrar bu ilişkiyi düzeltmek lazım. Dostlarımız Rusya'ya ve Türkiye'ye bunu teklif ediyorum*” demiştir. (azattyq.org -2-, 18.03.2016). Bununla birlikte Nazarbayev, hem Rusya hem de Türkiye liderlerine yönelik ortak çağırıda bulunarak, “Ben, Rusya ile Türkiye'nin pozisyonlarını birbirleriyle yakınlaştırmak için yıllardır çalışan, onların bir birlerine dost ülke olması için çaba sarf eden adamım. Demirel hükümetinden başlayarak, Elsin Cumhurbaşkanlığına kadar bunun gibi çalışmalar yapıldı. Yıllardır çaba harcayan bu çalışmalarımız bir anda yok olma durumuna geldi” demiştir. (stan.kz. 18.03.2016)

Olayın olduğu günden bu güne kadar Kazakistan tarafından yapılan konuşmalara baktığımızda iki tarafla da ortak işbirliği olan Kazakistan iki tarafında ilişkileri düzeltmede sorumlu olmalarını ve ilişkilerini devam ettirmelerini belirlemiştir.

3. Kazakistan'daki Türkiye Algılaması İle İlgili Yapılan Çalışmalar

Kazakistan'da Türkiye algılaması konusunda kapsamlı ve ilmi çalışmalar sayısı oldukça sınırlıdır. Çalışmaların çoğunda Kazakistan'da Türkiye algısı SSCB döneminde Rus etkisiyle olumsuz şekilde oluştuğunu, Bağımsızlığı kazandıktan sonra Türkiye ile birçok alanda yapılan işbirlikleri ve ilişkileri neticesinde olumlu şekilde gelişmeye başladığını söylemişlerdir. Dr. Anar Somuncuoğlu “*Bağımsızlık Sonrası Kazakistan Cumhuriyetinde “Türkiye” ve “Türk” Algısının Geçirdiği Değişim*” başlıklı çalışmasında bu ikili ilişkilerin en çok geliştiği alanlar turizm, ticaret genel olarak ekonomik ilişkiler ve eğitim olduğunu belirtmiş. Ancak bu ilişkiler gelişme beraberinde birçok sorun ve önyargı oluşturduğunu kaydetmiştir. Bu oluşan algı ve önyargılar şu şekilde sıralanmıştır:

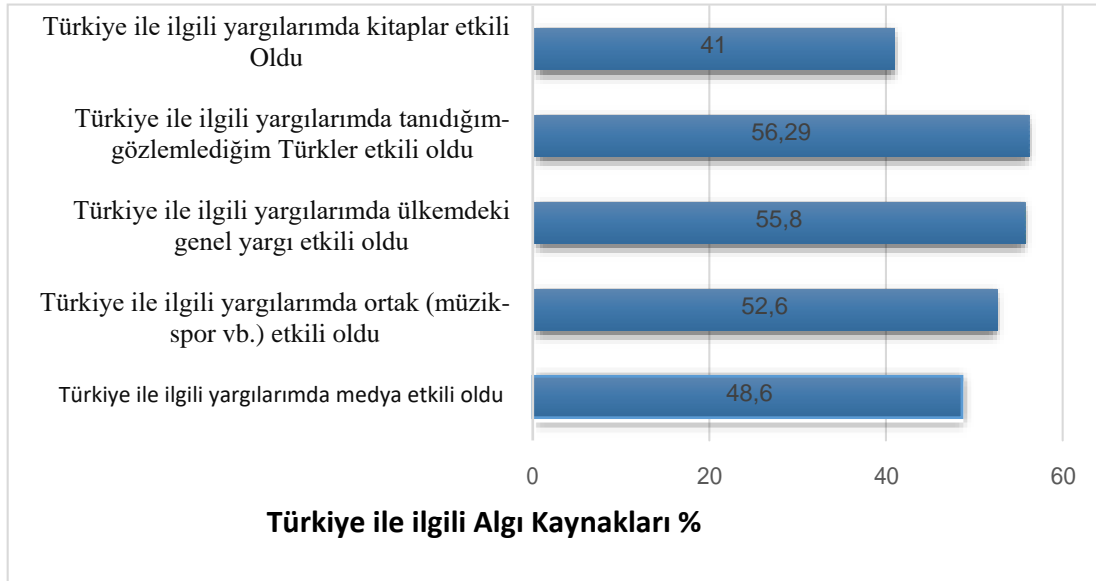
1. *Eğitim ilişkilerinden doğan algılar.* Burada Kazakistan'dan öğrenim görmek için gelen birçok öğrencilerin gelmesi, kazak gençlerinin Türkiye'yi yakından tanımasını sağlamıştır. Ancak kimi zaman bu öğrencilerin birçoğu farklı nedenlerden dolayı, olumsuz düşüncelerle ülkelerine döndüklerini kaydetmiştir.

2. *Ekonomik ilişkilerden Doğan Algılamalar.* Türkiye ve Kazakistan ilişkilerinin yoğun olduğu ekonomi alanı da Kazakistan'da Türkiye ile ilgili birtakım yeni olumsuz algılamaların oluşmasına yol açtığını ve bu algılamalar inşaat sektöründe oluştuğunu belirtmiştir.

3. *İnsani Dolaşımdan Kaynaklanan Algılamalar.* Ticaret ve diğer ekonomik sebeplerle

meydana gelen insan dolaşımı ve ilişkilerinde, Kazakistan'daki Türkiye algısını olumlu etkiden çok, olumsuz etkilediği söz konusu olmuştur. Birçok nedenlerden dolayı Kazakistan'a gidince, ya da Kazakistan'dan Türkiye'ye gelince kültür şokunu geçiren bazı işçilerin olumsuz davranışları iki ülkenin de algısını olumsuz etkilediklerini belirlemiştir. (Somuncuoğlu, 2007, s. 51-54).

Bu konuda diğer bir çalışma da “Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi” tarafından “Kazakistan'da Türkiye ve Türk Algısı” başlığıyla yapılmıştır. Bu çalışmanın Kazakistan'da olumlu ve olumsuz Türkiye algısını ölçmek ve bu algı kaynaklarını tespit etmek gibi birçok amaçtan oluşmuştur.

Kişilerin Türk ve Türkiye algısının kaynakları, beş ayrı soru ile ölçülmüştür. Aşağıda grafikte verilen ortalama değerler Kazakların Türkler ve Türkiye hakkındaki algı ve yargılarının kaynakları tespit edilmiştir. Bu grafikte Kazakların Türkler ve Türkiye hakkındaki algı ve yargılarının oluşmasında, tanınan-gözlemlenen Türklerin ve ülkedeki genel yargının daha fazla etkili olduğu gösterilmiştir.

Kaynak: Salih Akyürek, *Kazakistan'da Türkiye ve Türk Algısı*, Rapor No: 44 Ankara 2012.

Sonuç

İki ülke arasındaki ilişkiler, işbirliği daha da büyüyerek gelişmeye devam etmektedir. Kazaklar Türkiye'yi “Kardeş ülke”, “Güçlü ülke”, “Güzel coğrafya” ve “Milli vatanseverliğin örneği” olarak değerlendirmektedirler. Kazakistan'daki Türkiye algısı bazı istisnai olaylar dışında olumludur. Ancak siyasi bağlamda Kazakistan Türkiye ile ilişkilerini bozmamak için çaba harcarken, Türk-Rus gerginliğinde doğrudan Türkiye tarafında yer almamaktadır. Bu durum Kazakistan ile Rusya arasındaki siyasi ve ekonomik ilişkilerdeki karşılıklı bağımlılıktan kaynaklanmaktadır. Türkiye'de ise Kazakistan ile ilgili 2006 yılındaki “Türk - Kazak işçi kavgası” dışında çıkan haberler ve ikili ziyaretlerdeki verilen mesajlar olumludur.

Kaynakça

AKYÜREK, Salih, (2012), *Kazakistan'da Türkiye ve Türk Algısı*, BİLGESAM, Ankara.
SOMUNCUOĞLU, Anar, (2007), Bağımsızlık Sonrası Kazakistan Cumhuriyetinde “Türkiye” ve “Türk” Algısının Geçirdiği Değişim, OAKA,C.II, S.3, s.41-70.
tasam.org “Kazak-Türk İşçi Kavgası” (www.tasam.org/tr/Icerik/438/kazak-

turk_isci_kavgasi). Erişim tarihi 18.03.2016

azzattyq.org -1- “Atrauda Kazakıstandık jane turkiyalık jumısshılar tobesip kaldı” (<http://www.azattyq.org/content/article/1168787.html>). Erişim tarihi 18.03.2016.

azzattyq.org -2- “Turkiya Resey janjalında Ortalık Aziya kimge jaktasadı?”. (<http://www.azattyq.org/content/russia-turkey-kazakhstan-azerbaijan/27413280.html>).

Erişim tarihi 18.03.2016.

stan.kz “Nazarbayev Turkiya men Resey janjalına katıştı pikir bildirdi” (<http://stan.kz/prezident-resey-men-t%D2%AFrkiya-arasynnda-k/>), Erişim tarihi 18.03.2016